IN MEMORIAM PASTOOR POELL (1872-1937)

door Ton Thelen

Onlangs is in een vergadering van de Gemertse Raad besloten een ruime subsidie uit te trekken om meer luister bij te kunnen zetten bij de viering van het 50-jarig huwelijk van prins Bernhard en prinses Juliana. Ook is gesproken over de oprichting van een standbeeld voor Macropedius, genoemd de beroemdste zoon die Gemert heeft voortgebracht, maar wiens betekenis voor dit dorp enkel is gelegen in de toevalligheid van zijn geboorte. Wat hebben deze twee zaken nu met het onderwerp van dit artikel te maken? Wel, het een vormt de aanleiding, het ander motiveert tot een relativerende afsluiting.

Bij alle aandacht dit jaar voor het gouden bruidspaar wil ik in herinnering roepen dat de gedenkwaardige dag van hun huwelijk, 7 januari 1937, in Gemert overschaduwd werd door rouw. Had Gemert zich opgemaakt voor een feestelijke en vreugdevolle dag, al vroeg in de ochtend moesten de uitgestoken vlaggen halfstok worden gehangen en in allerijl de feestelijkheden afgelast, vanwege het overlijden van de pastoor, Lambert J.J.M. Poell. Om kwart over zeven die morgen was een einde gekomen aan een rijk en zeer arbeidzaam leven in dienst van de medemens. Het gaf een schrille glans aan het opgetooide dorp, dat zich op een heel wat vreugdevoller gebeuren had voorbereid. Afgezien van de kinderfeesten die gewoon doorgingen, bleef alle uiterlijk vertoon achterwege: geen muziek op straat, de fakkeloptocht afgelast en in de talrijke cafés en amusementsgelegenheden heerste een gedrukte stemming bij de uitnodigende versiering die was aangebracht.

In de wekelijkse editie van de Gemertsche Courant die twee dagen later uitkwam, waren vele kolommen gewijd aan het overlijden van Poell. Nogmaals werd een opsomming gegeven van de vele verdiensten die hij als geestelijk en sociaal herder voor zijn parochianen had: "In Gemert als Pastoor legde de Z.Eerw. heer Poell een werkzaamheid aan den dag, waarvoor de gewone doorsneemensch 'paf' staat. (...) Zijn belangstelling ging uit naar allen en alles. (...) Een afdeeling van den R.K. Middenstandsbond, Boerenleenbank, St. Vincentius- en St. Elisabethvereenigingen, Wit-Gele Kruis, Mariavereeniging, Jongens en Meisjesbonden, Comité voor K.S.A. (thans Commissie van Samenwerking) afdeelingen Mannenadel en Vrouweneer van 'Voor Eer en Deugd', 't plaatselijk Algemeen Missiecomité, Missienaaikring, Genootschappen van Voortplanting, Kindsheid en St. Petrus-Liefdewerk, de verschillende instanties van het omvangrijke Jeugdwerk, zooals meisjespatronaat, K.J.V., K.J.M., Boerinnen-Jeugdvereeniging, Middenstandsmeisjesgilde, Jonge Boerenstand, Jonge Werkman, Jonge Middenstandsbond, Boerinnenbond, Kleine H. Familie, Vrouwencongregatie, enz., enz. kwamen onder Poell's pastoraat en door zijn bemoeiingen tot stand. De stichting van het Alcoholvrij-lokaal, 't Margaretha Sinclairhuis voor Vrouwelijk Jeugdwerk, de omzetting der Openbare in Bijzondere Scholen, de instelling van een wekelijksch halfuur van Aanbidding van het H. Sacrament voor alle huishoudens, de uitbreiding der Godsdienstoefeningen op Zondag, de oprichting van een Kerkkorenbond voor Gemert en Omstreken, de geregelde Volkszang onder de H.H. Missen en Lof, de verveelvuldiging der H. Communieën, de bevordering der priesterroepingen, Cursussen op Sociaal, Maatschappelijk en Wetenschappelijk gebied, Esperantocursussen, enz., enz., zijn evenzoovele getuigen van den omvangrijken arbeid en onvermoeibaren ijver van pastoor Poell." Naast dit alles en de omvangrijke parochiële werkzaamheid vond Poell nog tijd om onderzoek te doen naar de rijke geschiedenis van Gemert, in het bijzonder die van het kasteel en zijn bewoners. In tal van artikelen in zijn sedert december 1916 wekelijks verschijnend "Officiëel Kerkbericht voor de Kerken en Kapellen van de gemeente Gemert" en in een tweetal brochures droeg hij de vergaarde kennis uit. Ook schreef hij voor het Nieuw Nederlandsch Biografisch

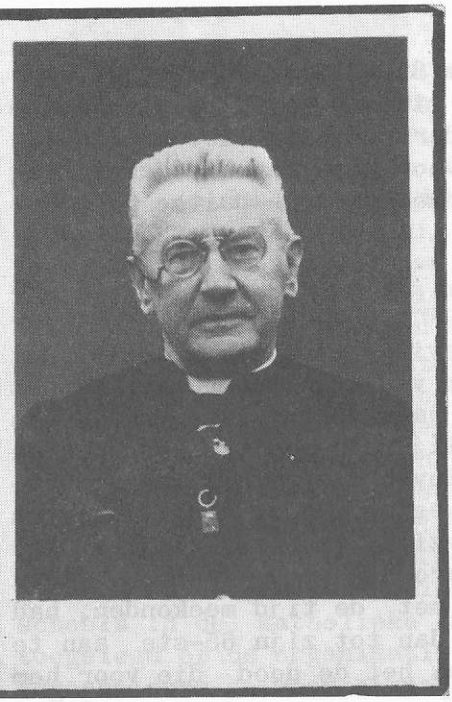

Onder:

De begrafenis van Lambert Poell.
De kist werd gedragen door de
prefecten van de Heilige Familie.

Woordenboek (dl. VII, 1927, kolom 822-823) een stukje over Macropedius. Bij gelegenheid van zijn 40-jarig priesterschap in juni 1935 bereikte hem de onderscheiding tot erelid van de Duitse Orde, uit waardering voor zijn geschiedschrijving en de belangstelling die hij daarmee voor de Duitse Orde opwekte.

Bij zijn aankomst als pastoor, juni 1915, trof Poell een dorp aan dat in sociaal en cultureel opzicht niet was meegegroeid met de katholieke herleving en sociale actie. Dit had te maken met de hoge ouderdom van zijn voorganger Petrus van Beek, die hier al bijna 35 jaar herder was en die als zovelen onder de oudere geestelijkheid moeite had met de veranderingen in het parochiële leven als gevolg van de ontluikende katholieke sociale beweging. Omdat Poell om zich heen al veel voorbeelden had gezien van geestelijken die door een lang verblijf in een parochie waren vastgeroest en door hun hoge leeftijd niet meer met de tijd meekonden, had hij zich voorgenomen niet langer dan tot zijn 65-ste aan te blijven. Zo geschiedde ook, al was het de dood die voor hem deze beslissing uitvoerde.

De begrafenis van pastoor Poell vond plaats op maandag 11 januari 1937. Heel Gemert liep uit. Volgens de verslaggever van de Gemertsche Courant volgden zo'n 1200 mensen de lijkbaar, onder wie talrijke wereldlijke en geestelijke prominenten van buiten Gemert: uit de standsorganisaties, de vakbeweging, de werkgeversorganisatie, de esperantobeweging en uit politieke lichamen. Naar de wens van de overledene droegen de prefecten van de Heilige Familie zijn stoffelijk overschot. Hij werd begraven links van de Calvarieberg; een eenvoudige zerk dekt het graf toe. De indrukwekkende begrafenis is op film vastgelegd door Peter Schoofs en Jo Hermans. Daarin zijn ook enkele fragmenten opgenomen die Poell in leven tonen. Op zaterdag 6 en zondag 7 februari om 8 uur in de avond werd deze film voor het publiek gedraaid door de GAMO, Gemertsche Amateur Opnamen, in de zaal van hotel De Keizer. Het is uitermate jammer dat dit waardevolle tijdsdocument tot op heden onvindbaar is. Ter nagedachtenis aan Poell gaf drukkerij Ermers een prentje uit, dat voor 5 cent te koop was.

Het overlijden van Poell kreeg ook volop aandacht in de regionale pers. Breed werden daarin zijn verdiensten voor de katholieke sociale beweging uitgemeten; deze waren bepaald niet gering. In de bijna 20 jaar die hij daarin actief is geweest, in Eindhoven (1898-1904) en Tilburg (1896-1898 en 1904-1915), ontwikkelde hij zich tot een sociaal voorman van formaat, wiens naam en faam tot ver buiten de diocesane grenzen reikten. Bij de arbeiders was hij geliefd omdat hij hun belangen durfde verdedigen tegenover de werkgevers, wat in die tijd voor een priester nog ongewoon was. Poell onderscheidde zich door zijn onvermoeibaar ijveren voor de oprichting en uitbouw van de sociale organisaties, de bouwstenen van een nieuwe maatschappelijke orde, en door de popularisering en verbreiding van de katholieke sociale gedachte in woord en geschrift, hetgeen hem alom in den lande bekendheid heeft gegeven en waarmee hij vele sociale werkers heeft gevormd en ontelbare arbeiders bewust heeft gemaakt en geschoold in de katholieke maatschappijleer. Hij heeft zich toegelegd op de organisatie van de tabaksbewerkers, spoorwegarbeiders en meesterknechts, boeren, werkgevers, middenstanders, onderwijzeressen, dienstboden, ziekenverpleegsters en niet in de laatste plaats op de reorganisatie van de katholieke textielarbeiders, eerst in de Bossche Diocesane Textielarbeidersbond St. Willibrordus (1905), daarna ook in de Utrechtse Diocesane Textielarbeidersbond St. Lambertus (1907), die hij tenslotte samenvoegde in de Nederlandsche R.K. Textielarbeidersbond St. Lambertus (1910). Vanaf het eerste begin tot aan zijn vertrek naar Gemert -een pastoorsbenoeming in Tilburg was hem niet vergund- was hij geestelijk adviseur en meer dan dat. Hij was een stuwende kracht, die zich als een waar propagandist ontpopte in het door hem opgerichte en geredigeerde vakblad "Het Hoog-Ambacht". Landelijke bekendheid kreeg hij door zijn Sociale Cursus, een soort cathechismus over de katholieke sociale leer (1906), die maar liefst 13 herdrukken beleefde. Naast zijn vele werkzaamheden vond hij nog tijd voor de nationale en internationale esperantobeweging, waarin hij een vooraanstaande positie bekleedde. Mag het een wonder heten dat toen kapelaan Jan van Wijk uit Gemert in zijn nieuwe standplaats Tilburg (1915) aankwam, hij over Poell te horen kreeg dat deze als-

maar bonden oprichtte.

In Gemert was het niet veel anders. Met grote voortvarendheid nam hij ook hier de opbouw van stands- en vakorganisaties ter hand, zodat van buiten Gemert schertsend werd opgemerkt dat Poell elke dag een nieuw adviseurschap uitreikte; over Gemert sprak men als de plaats met de 42 adviseurschappen. De grote gedrevenheid van Poell werd niet door allen even gewaardeerd; al die nieuwigheden, daarvan was niet iedereen gediend. Het wekte bij sommigen grote wrevel, nog versterkt door het dominante en wat eigengereide optreden van hun pastoor, maar de Gemertenaren lieten zich ook niet zo gemakkelijk iets zeggen, dat had Poell al eens eerder er-

In de godvruchtige gebeden der geloovigen wordt aanbevolen de ziel van zaliger de Z.E. HEER

LAMBERT J. J. M. POELL

Geboren te 's-Bosch	22 Maart 1872
priester gewijd	7 Juni 1895
assistent par. Heikant Tilburg	1896-1898
kapelaan te Woensel	1898-1904
Geestelijk adv. v. St. Lambertus	1904-1915
Pastoor te Gemert	25-7-1915
overleden te Gemert	7-1-1937

Lid van de 3e Orde van de H. Franciscus
Ridder in de Orde van Oranje Nassau
Zwaardbroeder van de Duitsche Orde

† † †

So Goet Is Got

Hij hoopte nog eenigen tijd bij ons te zijn maar zie, daar treft ons deze bittere droefheid.

Onverwacht heeft God hem tot Zich geroepen en bereid gevonden : Zie, hier ben ik ! Hij was een voorbeeldig priester vol deugd en diepe vroomheid, vol wilskracht en zielenijver. Hij was bezorgd voor het geestelijk en tijdelijk welzijn der parochianen, hij beminde hen allen zonder uitzondering, hij stond hen bij met raad en daad. Vooral armen en misdeelden waren zijn vrienden en niets was hem te veel, als hij hen maar voor Christus winnen kon. Zooals zijn leven is geweest was ook zijn sterfbed, priesterlijk vroom en stichtend.

Dierbare parochianen, mijn aanschijn zult ge niet meer zien, maar mijn liefde voor u sterft niet : Ik blijf u aan God aanbevelen ; weest gij ook mij gedachtig.

Denkt aan de zorgen die ik voor u gedragen heb en vergeet nooit de lessen van deugd die ik u gegeven heb.

O. L. Vrouw van Gemert, ik stel mijn parochianen onder uw veilige bescherming.

HIJ RUSTE IN VREDE - AMEN

DRUKKERIJ „GEMERT"

varen. Hij was zich ervan bewust bij sommigen stekels op te zetten, maar dit hield hem niet tegen. Met enige zelfspot wuifde hij de kritiek weg met de opmerking: "Als ik ga, zal er gevlagd worden". En dit kwam uit, maar anders dan bedoeld.

Poell was naar zijn laatste rustplaats geleid en het leven ging verder. Enkele dagen na diens begrafenis kondigde de Gemertsche Courant zijn opvolger aan, Joannes W.A. Kuijte, rector van het Moederhuis in Veghel. Deze werd op 22 januari 1937 plechtig vanaf Koks ingehaald, zoals te doen gebruikelijk was. Kuijte was het tegendeel van Poell: kalm en bezadigd. Het gelukte hem niet om de herinnering aan zijn voorganger te doen vergeten. Poell had als geen ander zijn stempel gedrukt op de parochie Gemert.

Na de oorlog gingen stemmen op om de onmiskenbaar grote be-

Bid voor de ziel van den Z.E. Heer
LAMBERT J. J. M. POELL
geboren te 's Bosch 22 Maart 1872
priester gewijd 7 Juni 1895
assistent par. Heikant Tilburg 1896-1898
kapelaan te Woensel 1898-1904
Geestelijk adv. v. St Lambertus 1904-1915
Pastoor te Gemert 25-7-1915
overleden te Gemert 7-1-1937
LID VAN DE 3de ORDE VAN DE H. FRANCISCUS
RIDDER IN DE ORDE VAN ORANJE NASSAU
ZWAARDBROEDER VAN DE DUITSCHE ORDE

Onze roem bestaat in de getuigenis van ons geweten, dat we n.l. in heiligheid en oprechtheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid, maar in Gods genade ons gedrag in de wereld hebben ingericht.

Het is goed, dat we somtijds tegenspraak te verduren hebben en dat men ongunstig en verkeerd over ons denkt, ook dan, als we wèl doen en een goede meening hebben. Deze dingen bevorderen de ootmoedigheid en beveiligen ons tegen ijdele roemzucht

Tijdens zijn leven had deze vurige priester met de H. Theresia mogen getuigen: „Er is geen gevaar, dat ik den huurling zal navolgen, die op het gezicht van den wolf de kudde in den steek laat en vlucht... God heeft mij de genade gegeven niet bang te zijn voor den strijd; koste wat het kost zal ik mijn picht vervullen." Nu hij van ons, zijne kudde, is heengegaan, zullen wij hem verdedigen voor Gods rechterstoel door onze oprechte gebeden.

Mijn Jezus barmhartigheid. (300 d. afl.)

SO GOET IS GOT

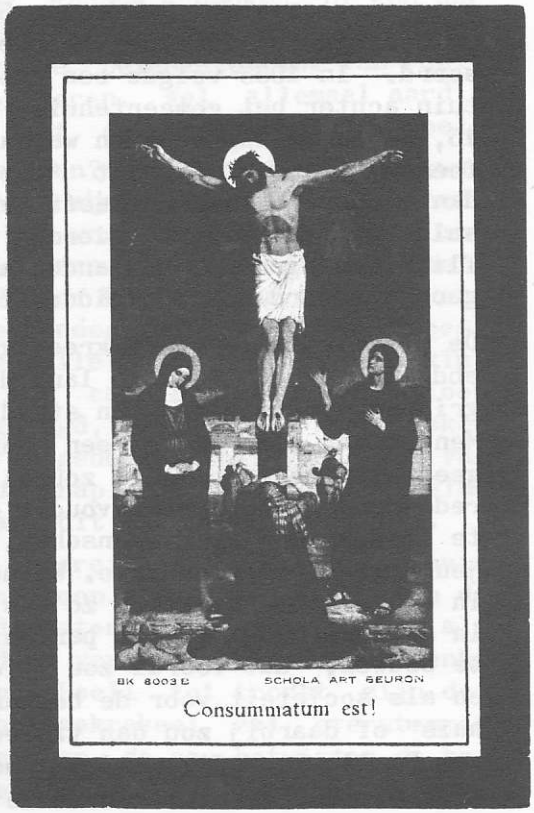

tekenis van Poell in een of ander gedenkteken te memoreren. Pater Ed. Loffeld nam het initiatief. In de Gemertsche Courant van 19 oktober 1951 startte hij een artikelenreeks "Gemert eert zijn grote mannen", die de vele kwaliteiten van Poell zou moeten belichten, telkens bezien vanuit de gezichtshoek van een ander. Aldus hoopte hij enthousiasme op te wekken voor het plan om Poell met een standbeeld te eren. Zijn initiatief sloeg geweldig aan: vlot kwamen de eerste giften binnen, aannemers zegden toe gratis fundament en sokkel te leveren en de gemeente zou een nieuw naar Poell te noemen plein beschikbaar stellen, waar dit monument een plaats kon krijgen. Na enkele besprekingen, waarbij alle groepen der bevolking ruim vertegenwoordigd waren, werd een werkcomité opgericht, die moest trachten via allerlei acties de benodigde fondsen te vergaren. Als eerste actiepunt had het zogeheten Pastoor Poell-fonds een wielerronde op het program staan, de Ronde van Gemert, die in samenwerking met de Gemertse wielerclub "De Peelridders" zou worden georganiseerd. In 1953 volgde een groots tuinfeest, gehouden in de tuin achter het gemeentehuis. Het duurde maar liefst 3 dagen, 15, 16 en 17 augustus en was aangekondigd als TOPP-Midzomerfeesten (TOPP= Tuinfeest 't.e.v.' Oud-Pastoor Poell). Meer dan 12.000 bezoekers heeft men geteld, goed voor een batig saldo van *f.* 3195,96. Hiermee was het Poellfonds in één klap flink aangegroeid. Een ander actiepunt was een grote loterij georganiseerd door de middenstand.

De spectaculaire start kreeg geen vervolg: het enthousiasme ebde weg; het ging te lang duren, omdat men te hoog wilde grijpen. De idee van een standbeeld was al gauw afgezworen. Men vroeg zich af of een dergelijk huldeblijk wel in de geest van pastoor Poell zou zijn geweest, hij immers was, zo redeneerde men, een eenvoudig en praktisch man, met een grote liefde voor de gemeenschap, speciaal het belang van de jeugd ging hem ter harte. Welnu, het parochiehuis verkeerde in een slechte staat en zo was al gauw het idee geboren, om in samenwerking met het parochiebestuur een gemeenschapshuis te bouwen, dat vooral zou dienen als instuif voor de jeugd en als sociëteit voor de bejaarden. In dit "Pastoor Poellhuis" of daarbij zou dan via een plaquette de nagedachtenis aan Poell levendig worden gehouden. Maar voor een dergelijk groots plan beschikte noch de parochie, noch het Poellfonds

over voldoende middelen. Het dreigde een lang slepende en eindeloze zaak te worden: 10 jaar na oprichting van het Poellfonds was *f.* 7181,42 in kas, te weinig om het nieuwe idee te realiseren. Burgemeester de Bekker achtte nu de tijd gekomen om knopen door te hakken. Hij stelde voor om het batig saldo over te hevelen naar het eveneens in het begin van de vijftiger jaren gestichte carillonfonds, waarmee de gemeente hoopte naar de smaak van die tijd het gemeentehuis met een carillon te verfraaien. Het nuttige met het aangename verenigend, zou het carillon worden opgedragen aan pastoor Poell, wat nog niet zo slecht gekozen leek, gezien de brede uitstraling van Poells activiteiten en zijn muzikale aanleg. Omdat er op korte termijn toch geen zicht was op de bouw van een nieuw gemeenschapshuis ter ere van Poell, besloot het Pastoor Poell-fonds op het voorstel van de burgemeester in te gaan. Maar nu was men er nog niet. Om het carillon te kunnen bekostigen, moest een beroep worden gedaan op particulieren, die een klok konden schenken of een der figuren van de omloop; de Duitse ridders ten strijde trekkend, hetgeen dan de historische belangstelling van Poell voor de Duitse Orde zou symboliseren. Wel allemaal aardig bedacht, maar was de relatie met de oorspronkelijke doelstelling niet erg vaag geworden? Het benodigde geld kwam snel binnen -wie wilde niet graag zijn klokje laten klinken?- zodat in 1964 al het carillon kon worden geplaatst. Op 7 mei 1966 werd het in aanwezigheid van familieleden van Poell feestelijk in gebruik gesteld, ter herinnering aan de grote sociale voorman en geestelijke herder van Gemert. Burgemeester de Bekker hield een gloedvolle toespraak. De schenking alsook de ingebruikstelling van carillon en figurenomloop werden in een oorkonde vastgelegd, die in een loden koker gestoken is ingemetseld achter de gedenkplaat in de gevel van het gemeentehuis, rechts van de trap. Toon Grassens beitelde de tekst erop, die verwijst naar dit eerbetoon aan Poell.

Van een standbeeld via een onbereikbaar gemeenschapshuis naar een carillon met figurenomloop, wat blijft er van de herinnering aan de grote verdiensten van Poell, nu zij als muziek op de wind over het dorp verwaait, wie immers denkt daarbij aan Poell? Ach, het mag Poell tot troost zijn dat zijn 'gelui(d)' in elk geval het gekrakeel zal overstemmen van al die standbeelden, die elkaar de eer betwisten de beroemdste Gemertenaar te verbeelden!